

Naziv originala:
LA CHUTE
Albert Camus

Copyright © Editions Gallimard, Paris, 1956, All rights reserved
Copyright © 2019 ovog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednica:
Jelena Nidžović

Prevod:
Vuk Bijelić

Lektura i korektura:
Iva Kosovac

Dizajn korica:
Sanja Polovina

Prelom:
Danilo Lučić

Štampa:
F.U.K. d.o.o.

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast, Beograd
Klaonička 2, Zemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.com
facebook.com/KontrastIzdavastvo
www.glif.rs

Alber Kami

PAD

1.

GOSPODINE, smem li da vam ponudim svoje usluge, a da ne budem nametljiv? Bojim se da nećete umeti da se sporazumete s poštovanim gorilom koji upravlja sudbinom u ovom lokaluu. On zaista govori samo flamanski. Ako me ne ovlastite da vas predstavljam, neće pogoditi da želite džin. Evo, čini mi se da me je razumeo; to klimanje glavom trebalo bi da znači da je prihvatio moje argumente. Krenuo je i ide sa mudrom sporošću. Imate sreće, nije gundao. On samo zagundaa: niko se ne usuđuje da ga pita ponovo. Biti kralj svojih raspoloženja, to vam je privilegija velikih životinja. Sada ću se povući, gospodine, srećan sam što sam vam bio na usluzi. Vi ste baš uljudni. Stoga ću staviti svoju čašu pored vaše.

U pravu ste. Njegovo ćutanje je zaglušujuće. To je tišina primitivnih šuma na ivici eksplozije. Tvrdoglavost s kojom naš ćutljivi prijatelj odbija da govori civilizovanim jezicima začudi me ponekad. Njegov je posao da uslužuje mornare svih nacionalnosti u ovom amsterdamskom baru, koji je nazvao – niko ne zna zašto – „Meksiko Siti“. Zar ne mislite, s obzirom na takve dužnosti, da njegovo neznanje nije baš vrlina? Zamislite kromanjonca kao stanara Vavilonske kule. U najmanju ruku, patio bi od

usamljenosti. Ali ne, on ne oseća svoje izgnanstvo, ide svojim putem i ništa ga se ne tiče. Jedna od retkih rečenica koju sam čuo iz njegovih usta bila je: „uzmi ili ostavi“. Šta bi trebalo da se uzme ili ostavi? Bez sumnje, naš prijatelj lično. Priznajem, celim bićem me privlače takve ljudske kreature. Kada mnogo razmišljamo o čoveku, zato što nam je to struka ili profesija, ponekad osetimo nostalgiju za primatima. Oni nemaju skrivenih misli.

Naš domaćin, da budem iskren, ima poneku, ali ih kultiviše u tajnosti. Pošto ne može da razume šta se priča u njegovom prisustvu, postao je nepoverljiv. Otuđa ta mračna ozbiljnost u njemu, kao da barem sumnja da među ljudima nešto nije u redu. Takvo raspoloženje otežava razgovore koji ga se uopšte ni ne tiču. Vidite li, na primer, iznad njegove glave onaj prazni pravougao-nik na zidu koji označava mesto sa kojeg je skinuta slika? Tamo je bila zaista jedna posebno interesantna slika. Pravo remek-delo. Pa, bio sam prisutan kada ju je gospodar ovog lokala dobio i kada ju je predao dalje. Oba slučaja su bila propraćena istim nepoverenjem posle dugih nedelja promišljanja. Društvo je pomalo, mora se priznati, pokvarilo iskrenu jednostavnost njegove prirode.

Pazite dobro, ne osuđujem ja njega. Smatram da je njegovo nepoverenje osnovano i rado bih ga podelio sa njim da se, kao što vidite, moja komunikativna narav tome ne suprotstavlja. Nažalost, ja sam pričalica! I lako se vezujem. Iako umem da se držim na određenoj distanci, koristim svaku priliku za pričanje. Kada sam živio u Francuskoj, nisam mogao da sretnem inteligentnog čoveka, a da se sa njim ne sprijateljim. Ako je to glupo... Ah! Vidim da ste se uplašili zbog ovog davno prošlog vremena. Priznajem svoju slabost prema lepom načinu izražavanja i jeziku uopšte. Verujte mi, to je slaba tačka koju

prebacujem sebi. Potpuno sam svestan da navučenost na svileni donji veš ne mora obavezno da znači da su nekome stopala prljava. Nebitno. Stil, kao i prava svila, veoma često prikriva ekcem. Na kraju krajeva, utešim se mišlju da ni oni koji to trabunjaju nisu normalni. Ali da popijemo još jedan džin.

Hoćete li dugo da ostanete u Amsterdamu? Lep grad, zar ne? Fascinantan. To je jedan pridev koji dugo nisam čuo. Ne otkako sam otišao iz Pariza, pre toliko godina. Ali srce ima svoje pamćenje i nisam zaboravio ništa od naše lepe prestonice niti od njenih kejova. Pariz je prava varka za oko, vrhunski dekor nastanjen sa četiri miliona silueta. Skoro pet, prema poslednjem popisu. Naravno, pravili su decu. Zašto bih se iznenadio? Uvek mi se činilo da naši sugrađani imaju dve pasije: ideje i blud. Takoreći, ne praveći razliku. Nemojmo da ih zbog toga osuđujemo; oni nisu jedini, cela Evropa je takva. Ponekad fantaziram o tome šta će za nas reći budući istoričari. Jedna rečenica bi im mogla biti dovoljna da opišu savremenog čoveka: bludničio je i čitao novine. Nakon ove savršene definicije, tema im, ako smem reći, neće više biti interesantna.

Holandžani, a ne, oni su mnogo manje moderni. Samo ih pogledajte, oni imaju vremena. Šta rade? Pa dobro, ova ovde gospoda živi od zanata onih tamo dama. Pored toga, svi ti muškarci i žene su stvorenja srednje klase koja su ovde došla, kao i uvek, iz mitomanije ili iz gluposti. Jednom rečju, iz viška ili nedostatka mašte. S vremena na vreme, ova gospoda se igraju nožem ili revolverom, ali nemojte da mislite da im je baš stalo do toga. To im je jednostavno uloga, to je sve, a oni umiru od straha dok ispaljuju svoje poslednje čaure. I pored svega toga, mislim da su moralniji od drugih, onih koji ubijaju u okrilju porodice iz koristoljublja. Zar niste primetili da je naše

društvo organizovano za takvu vrstu likvidacije? Vi ste, naravno, čuli za one male brazilske ribe koje u jatima napadaju neoprezne plivače i pojedu ih očas posla brzim malim ujedima, tako da od žrtve ostane savršeno čist kostur? Pa dobro, to je to, takva je njihova organizacija. „Da li želite dobar život? Kao što imaju svi ostali?“ Vi, izvesno, kažete „Da“. Kako da kažete ne? „U redu. Mi ćemo vas srediti. Izvolite, imate posao, porodicu, organizovane rekreacije.“ I maleni zubi grizu meso, sve do kosti. Ali ja sam nepravedan. Ne treba da kažemo da je to *njihova* organizacija. Ona je, uostalom, *naša*: radi se o tome ko će srediti koga.

Konačno stiže i naš džin. Za vaš prosperitet! Da, gorila je otvorila usta da bi me nazvala doktorom. U ovoj zemlji je svako doktor ili profesor. Oni vole da pokazuju poštovanje, iz ljubaznosti i skromnosti. Makar kod njih, zloba nije nacionalna institucija. Osim toga, ja nisam doktor. Ako želite da znate, bio sam advokat pre nego što sam došao ovde. Sada sam sudija-pokajnik.

Ali dopustite mi da se predstavim: Žan Batist Klammans, vama na usluzi. Srećan sam što smo se upoznali. Vi ste najverovatnije poslovan čovek? Manje-više? Odličan odgovor. I oštrouman: mi smo u svemu manje-više. Hajde, dozvolite mi da se igram detektiva. Vi ste manje-više mojih godina, imate izvešten pogled četrdesetogodišnjaka koji manje-više zna kako svet funkcioniše, manje-više ste dobro obučeni, to jest, onako kao ljudi kod nas, i imate glatke ruke. Dakle, buržuj, manje-više! Ali jedan sofisticirani buržuj. Uplašili ste se kada sam iskoristio davno prošlo vreme, što u stvari dvostruko dokazuje vašu kulturu, prvo pošto ga prepoznajete, a zatim što vas nervira. Na kraju, zabavan sam vam, što, bez i malo taštine, pretpostavlja da imate određenu širinu uma. Vi

ste, dakle, manje-više... Ali zar je to bitno? Profesije me manje interesuju od sekti. Pustite me da vam postavim dva pitanja i odgovorite mi na njih jedino ako ih ne smatrate indiskretnim. Da li ste bogati? Manje-više? Dobro. Da li delite sa siromašnima? Ne? Vi ste, prema tome, ono što ja zovem *sadukej*¹. Ukoliko niste upoznati sa Svetim pismom, držim da ne biste bili ništa bolji i da jeste. Ali znači vam? Vi ste, dakle, čitali Sveto pismo? Nesumnjivo ste me zainteresovali.

Što se mene tiče... Pa, prosudite sami. Po stasu, ramenima i ovom licu za koje su često tvrdili da je divlje, više ličim na nekog igrača ragbija, zar ne? Ali vidite po razgovoru sa mnom da sam malo rafiniraniji. Kamila od čije je dlake napravljen moj kaput imala je možda šugu, međutim, nokti su mi sređeni. Ja sam takođe iskusan, a ipak vam se neoprezno poveravam, samo zbog toga kako izgledate. Najzad, uprkos mojim lepim manirima i lepom govoru, regularan sam posetilac mornarskih barova u Zedijku². Hajde, odustanite. Moja profesija je dvostruka, eh, kao i ljudsko biće. Već sam vam rekao, ja sam sudija-pokajnik. Samo što je u mom slučaju jedna stvar jednostavna: ne posedujem imovinu. Da, bio sam bogat, i ne, ništa nisam delio sa drugima. To dokazuje šta? Bio sam i ja *sadukej*... Ah! Da li čujete sirenu u pristaništu? Noćas će biti magle na Zojderzeu³.

1 *Sadukej* – Pripadnik jevrejske sekte koja je nestala 70. godine, posle razaranja Jerusalimskog hrama. Verovali su u pravilo „oko za oko“. U Jevanđelju po Luki su poređeni sa zmijama. (Sve napomene u tekstu su prevodiočeve.)

2 Ulica u starom delu Amsterdama. U njoj su uglavnom živeli kriminalci i narkomani. Hiljadu devetsto dvadeset i sedme godine je bio otvoren kafe „Mandje“, u kom je bio dozvoljen ulaz mornarima, prostitutkama, makroima, gejevima i lezbejkama.

3 Bivši plitki zaliv Severnog mora u severozapadnom delu

Već idete? Oprostite mi ako sam vas možda zadržao. Ne, molim vas, neću vam dozvoliti da platite. Vi ste moj gost u „Meksiko Sitiju“ i bila mi je privilegija što sam mogao da vas ugostim. Sigurno ću biti ovde i sutra, kao i svake druge večeri, i rado ću prihvatiti vaš poziv. Kojim putem treba da idete?... Pa... Ovaj, da li bi vam bilo neprijatno, pošto je to najjednostavnije, da vas ispratim do pristaništa? Odande ćete, pošto zaobiđete Jevrejsku četvrt, izaći na one lepe avenije gde idu tramvaji puni cveća i glasne muzike. Vaš hotel se nalazi u jednoj od njih, na Damraku⁴. Posle vas, molim vas. Ja, ja stanujem u Jevrejskom kvartu ili onome što se tako zvalo sve dok naša hitlerovska braća nisu u njemu napravili mesta. Kakva čistka! Sedamdeset pet hiljada Jevreja ubijeno je ili deportovano, to je čišćenje do besprekornosti. Divim se tom trudu, tom metodičnom strpljenju! Ako neko nema ličnost, potreban mu je metod. Ovde je učinio čudo, bez ikakve sumnje, i ja obitavam na mestu jednog od najgorih zločina u istoriji. Možda mi zapravo to i pomaže da razumem gorilu i njegovu nepoverljivost. Tako se mogu boriti protiv one prirodne sklonosti koja me uvek navodi na simpatiju. Kada vidim neko novo lice, neko mi upali alarm. „Uspori. Opasnost!“ I kada je simpatija najjača, ja sam na oprezu.

Da li znate da je u mom malom selu, tokom određene akcije odmazde, jedan nemački oficir ljubazno zamolio

Holandije. U prvoj polovini XX veka, veliki deo zaliva je nasipima izdvojen iz Severnog mora, tako da je voda u zalivu odvojena, čime je on postao jezero. Danas je poznato i kao Zojdersko jezero. 4 *Damrak* – avenija u Amsterdamu. Početkom XX veka u njoj je bilo izgrađeno nekoliko finansijskih institucija, a jedna od njih bila je amsterdamska berza. Danas je ona preseljena na drugo mesto, ali je reč „Damrak“ postala sinonim za nju, kao i Vol Strit za njujoršku berzu.

staricu da odluči kojeg će od njena dva sina streljati kao taoca. Da odluči, možete li to da zamislite? Onog? Ne, ovog. I da ga gleda kako odlazi. Nećemo se zadržavati na tome, al' verujte mi, gospodine, sva iznenađenja su moguća. Poznavao sam čoveka čistog srca koji je odbijao da bude nepoverljiv. Bio je pacifista, slobodar⁵, podjednako je voleo ljude i životinje. Jedinostvena duša, da, to sigurno. E pa, tokom zadnjih verskih ratova u Evropi, povukao se na selo. Na pragu svoje kuće je napisao: „Odakle god da dolazite, uđite jer ste dobrodošli.“ Šta mislite, ko je odgovorio na njegov lepi poziv? Milicioneri, ušli su kao u svoju kuću i raspoređili ga.

Oh, oprostite, gospođo! Ona ionako nije razumela ni reč. Čitav ovaj svet, ha, ovako kasno i uprkos kiši koja ne prestaje već danima! Srećom, tu je džin, jedini sjaj u ovom mraku. Da li osećate tu zlatnu, bakarnu svetlost kojom vas on pokriva? Volim uveče da šetam gradom, zagrejan džinom. Hodam cele noći, sanjam ili beskonačno pričam sam sa sobom. Kao večeras, da, i bojim se da sam vas malo uspevao. Hvala, zaista ste ljubazni. Ali ovo je previše; čim otvorim usta, rečenice poteku. Uostalom, ova zemlja me inspiriše. Volim ove ljude što vrve po trotoarima, nabijeni u malom prostoru kuća i vode, okruženi maglami, hladnom zemljom i morem koje se puši kao veš. Volim ga, jer je dvostruk. On je i ovde, a i drugde.

Ali da! Dok slušate njihove teške korake po klizavom trotoaru i gledate ih kako sporo prolaze između svojih radnji punih zlatnih haringi i dragulja boje osušenog lišća, vi, naravno, mislite da su oni večeras ovde? I vi kao

⁵ *Slobodar* – pripadnik pokreta koji zagovara apsolutnu slobodu. On se zasniva na negaciji autoriteta u društvenoj organizaciji i odbijanju bilo kakvih ograničenja koja proizlaze iz institucija. Slobodari se često mešaju sa anarhistima.

i svi drugi mislite da su ovi hrabri ljudi neko pleme poverenika i trgovaca, koji broje svoje dukate i šanse za večni život, a jedina poetičnost im leži u tome što s vremena na vreme, sa šesirima velikog oboda, pohađaju časove anatomije. Niste u pravu. Oni hodaju pored nas, tačno, ipak, pogledajte gde su im glave: u toj magli od neona, džina i nane koja se spušta sa crvenih i zelenih reklama iznad njih. Holandija vam je jedan san, gospodine, san od zlata i dima, danju više zadimljen, noću više zlatan, a i noću i danju taj san je naseljen Loengrinima⁶, što sne-no prolaze na crnim biciklima s visokim volanom, kao pogrebni labudovi koji neprestano kruže po celoj zemlji, oko mora, duž kanala. Oni sanjare, glave su im u tim bakrenim oblacima, idu ukруг, mole se, mesečare u magli pozlaćenog tamjana, i više ih nema. Otišli su hiljadama kilometara daleko, prema Javi, udaljenom ostrvu. Mole se onim iscerenim bogovima Indonezije kojima su dekorisali sve svoje vitrine, a što u ovom času lebde iznad nas, pre nego što se, poput gizdavih majmuna, zakače za natpise i stepenaste krovove, da bi podsetili nostalgичne kolonijaliste da Holandija nije samo Evropa trgovaca, već i more, ono kojim se stiže do Cipangua⁷ i na ona ostrva na kojima ljudi umiru ludi i srećni.

Ali ja se prepuštam, previše pričam! Oprostite. Navika, gospodine, profesija, a takođe i želja da vam kvalitetno opišem ovaj grad i srce stvari. Jer mi smo u srcu stvari.

Da li ste shvatili kako koncentrični kanali Amsterdama nalikuju na krugove pakla? On je, prirodno, buržoaski pakao, prepun loših snova. Ako dolazimo spolja, dok

⁶ *Loengrin* – nemački srednjovekovni junak. Njegov brod vuku labudovi. On je Parsifalov sin, pa tako celo predanje spada u krug priča o kralju Arturu. Rihard Vagner je, inspirisan legendom, napisao operu „Loengrin“.

⁷ *Cipangu* – staro ime za Japan.

prolazimo kroz ove krugove, život, pa i samim tim njegovi zločini, postaju sve gušći i sve opskurniji. Evo, ovde smo u poslednjem krugu. U krugu gde su... Ah! Vi znate to? Dodavola, sve vas je teže i teže klasifikovati. Ali to znači da shvatate zašto tvrdim da je centar sveta ovde, a nalazimo se na kraju kontinenta. Ovakve čudnovatosti osećajan čovek lako shvata. U svakom slučaju, čitaoci novina i bludnici nemaju gde dalje. Oni dolaze is svih krajeva Evrope i zaustavljaju se na ivici unutrašnjeg mora, na bezbojnom keju. Slušaju sirene, uludo tragaju za siluetama brodova u magli, onda prolaze opet kroz kanale i po kiši se vraćaju kući. Promrzli, posećuju „Meksiko Siti“ i na svim jezicima traže džin. Tu ih ja čekam.

Stoga, doviđenja do sutra, gospodine i dragi zemljače. Ne, sada ćete lako pronaći svoj put, ja vas ostavljam kod ovog mosta. Nikada ne prelazim preko mosta noću. To je zbog jednog zaveta. Zamislite, uostalom, možda da neko skoči u vodu? Imate dve mogućnosti: ili ćete skočiti za njim da ga spasete, a kada je hladno, rizikujete najgore; ili ćete ga ostaviti tamo jer neiskusni skokovi u vodu mogu da dovedu do kajanja. Laku noć. Molim? One dame tamo, u izlozima? San, gospodine, jeftin san, putovanje na Indijski okean! Dotične se namirišu začinima. Vi uđete, one navuku zavese i plovidba počinje. Bogovi silaze na gola tela, ostrva odnose struje, izgubljene duše krunisane raščupanom grivom palminog drveća na vetru. Probajte.

2.

ŠTA JE TO sudija-pokajnik? Ah! Zainteresovao sam vas tom pričom. Nisam mislio ništa loše, verujte mi, bliže ću vam to objasniti. U izvesnom smislu, to je čak i deo moje vokacije. Ali da biste bolje razumeli moju priču, moraću da vam predočim određene činjenice. One će vam pomoći da je bolje razumete.

Pre nekoliko godina, bio sam advokat u Parizu, i to prilično poznat advokat. Naravno, nisam vam rekao svoje pravo ime. Moja specijalnost je bila: plemeniti sporovi. Za udovicu i siročce, kako se to obično kaže, ne znam zašto jer, na kraju krajeva, postoje nasilne udovice i svirepa siročad. Dovoljno mi je, međutim, bilo da na optuženom nanjušim i najslabiji miris žrtve da bih krenuo u akciju. I to kakvu akciju! Bila bi to bura! Pokazao bih sve emocije. Čovek bi pomislio kako svako veće pravda leže sa mnom u krevet. Ubeđen sam da bi vas zadivila tačnost mog tona, preciznost osećanja, odlučnost i strast, kontrolisana ogorčenost u mojim govorima. Što se tiče fizičkog izgleda, priroda mi je bila naklonjena, plemenitu pozu zauzimam bez napora. Pored toga, dva iskrena osećanja

su me podržavala: zadovoljstvo što u sudnici zastupam dobru stranu i instinktivna mržnja prema sudijama uopšte. Ta mržnja, doduše, nije bila baš toliko instinktivna. Sada znam da je postojala s razlogom. Ali gledano sa strane, ličila je više na strast. Ne možemo poreći da su nam, bar za sada, potrebne sudije, zar ne? Međutim, nisam mogao da dokučim kako to da čovek sam sebe predloži za vršenje tako čudne funkcije. Pošto sam to video, prihvatio sam tako nešto, ali u neku ruku na sličan način na koji sam prihvatao skakavce. S tom razlikom što od invazija tih pravokrilaca nikada nisam zaradio ni dinar, dok sam, raspravljajući se s ljudima koje sam mrzeo, zarađivao za život.

Ali tada sam bio na dobroj strani, što je bilo dovoljno da mi savest bude mirna. Osećaj da imam moć u rukama, zadovoljstvo što smo u pravu, ispunjenost samopouzdanjem, dragi gospodine, to su snažni podstreci koji mogu da nas drže uspravnim ili da nam omoguće da napredujemo. Ali ako ih ljudima uskratite, pretvoriće se u besne pse. Koliko je zločina učinjeno samo zato što njihov počinitelj nije mogao da podnese pomisao da greši! Poznao sam davno jednog industrijalca koji je imao savršenu ženu, svi su joj se divili, a ipak ju je varao. Taj čovek je bukvalno penio od besa što je kriv, što ne može ni da primi, a ni da samom sebi dâ orden za vrlinu. Što je njegova žena više pokazivala koliko je savršena, on je sve više besneo. Na kraju nije više mogao da podnese sopstvenu krivicu. Šta mislite da je onda uradio? Prestao da je vara? Nikako. Ubio ju je. Tako sam ga i upoznao.

Moj položaj je bio kudikamo bolji. Ne samo da nije bilo opasnosti da se pridružim logoru kriminalaca (posebno jer nisu postojale nikakve šanse da ubijem svoju ženu, bio sam neženja) nego sam pristajao i da ih branim, ali samo pod uslovom da su plemenite ubice, kao što su

drugi plemeniti divljaci. Sam način na koji sam vodio tu odbranu pružao mi je velika zadovoljstva. Mom profesionalnom životu se ništa nije moglo zameriti. Naravno, nikada nisam primio mito niti zažmurio na jedno oko u nekom postupku. Još manje sam laskao nekom novinaru da bih se sprijateljio sa njim, ili bilo kom činovniku čije bi poznanstvo moglo da mi bude od koristi. Bio sam čak takve sreće da su mi dva ili tri puta ponudili Legiju časti, koju sam dostojanstveno i uzdržano odbio, što je meni zapravo bila prava nagrada. Najzad, nikada nisam naplaćivao siromašnima i nikada o tome nisam zvonio na sva zvona. Nemojte misliti, dragi gospodine, da se time samo hvalim. Moja zasluga nije bila nikakva: pohlepa koja se u našem društvu meša sa ambicijom bila mi je uvek smešna. Ciljao sam na više; videćete da je ta fraza, što se mene tiče, bila tačna.

Već sada možete da zamislite šta je bilo moje zadovoljstvo. Uživao sam u sopstvenoj prirodi, svi znamo da u tome leži sreća, iako ponekad, da bismo se međusobno utešili, glumimo da osuđujemo takve užitke nazivajući ih sebičnošću. Uživao sam, barem, u onom delu svoje prirode koji je tako tačno reagovao na udovicu i siročce da je na kraju, posle duge prakse, vladao čitavim mojim životom. Na primer, obožavao sam da pomažem slepima da pređu preko ulice.

Kada bih sa velike udaljenosti primetio kako neki štap okleva na ivici trotoara, pojurio bih, za sekundu preduhitrio nečiju već ispruženu milosrdnu ruku, oslobodio bih slepca bilo čije brige osim moje i preveo ga blagom i čvrstom rukom preko pešačkog prelaza, kroz saobraćajne prepreke, do mirne luke trotoara, gde bismo se, podjednako uzbuđeni – rastali.

Isto tako sam prolaznicima na ulici drage volje davao uputstva kuda treba da idu, palio im cigaretu, pomagao

da se pokrenu preteška kolica, gurao pokvaren automobil, kupovao novine od članice Vojske spasa ili cveće od stare prodavačice za koju sam znao da ga krade sa groblja Monparnas. Takođe sam voleo, ah, to mi je teže da priznam, voleo sam da dajem milostinju. Jedan moj prijatelj i veliki hrišćanin priznao mi je da je prvi osećaj koji imamo kad vidimo prosjaka kako se primiče našoj kući neka neugodnost. Pa, sa mnom je bilo još gore: bio sam presrećan. Ali ostavimo se toga.

Hajde da pričamo o mojoj uvidavnosti. Bila je poznata i neupitna. Ljubaznost mi je stvarno pružala velike radosti. Ako sam nekog jutra imao šansu da u autobusu ili metrou ustupim svoje mesto osobi kojoj je ono bilo potrebno, podignem stvar koju je neka starija gospođa ispustila i vratim joj je uz moj poseban osmeh ili da ustupim taksi osobi kojoj se više žurilo nego meni, sunce bi me ogrejalo. Čak sam uživao, moram i to dodati, onih dana kada sam zbog štrajka javnog prevoza mogao da prevezem sa autobuskih stanica i po nekoliko nesrećnih sugrađana koji nisu mogli da se vrate kući. Najzad, prepuštao sam svoje sedište u pozorištu da bih omogućio paru da sedi zajedno, a na putovanju bih podizao prtljag nekoj nepoznatoj devojci ako bi joj mrežica bila previsoko; u te podvige sam se upuštao češće nego drugi jer sam obraćao pažnju na takve prilike da bih mogao da uživam u zadovoljstvima koje mi one daju.

Bio sam smatran altruistom, što sam i bio. Mnogo sam davao, i javno i privatno. Daleko od toga da mi je bilo teško kad je trebalo da se odreknem nekog predmeta ili neke svote novca, zbog toga sam bio zadovoljan, ali ponekad i melanholičan na pomisao o sterilnosti tih poklona i nezahvalnosti koja će uslediti. Do te mere sam uživao u poklanjanju da sam mrzeo kada bi me neko pri-

moravao na to. Preciznost po pitanju novca mi je izlazila na nos, iako sam joj se zlovoljno priklanjao. Bilo mi je preko potrebno da budem gospodar svog altruizma.

Ovo su samo crtice, ali ćete zahvaljujući njima razumeti kako sam nalazio neprestanu radost u svom životu, a naročito u svom pozivu. Kada vas, na primer, u sudnici zaustavi supruga optuženog kojeg ste zastupali iz sažaljenja ili ljubavi prema pravdi, hoću da kažem – besplatno, i kada vam šapatom kaže da ne postoje, ne, ne postoje reči kojima bi mogla da se zahvali na onome što ste uradili za njih, a vi odgovorite da je sve to sasvim normalno, da bi to svako učinio, onda ponudite i finansijsku pomoć da bi prebrodili teške dane koji im predstoje, zatim, da biste prekinuli izlive osećanja i održali pravu meru, sirotici poljubite ruku i stvar tu presećete, verujte mi, dragi gospodine, to znači da ste postigli više od proste ambicije i popeli se do tog vrha gde vrlina hrani isključivo sebe samu.

Zaustavimo se na tim vrhovima. Sada razumete šta sam hteo da kažem kad sam rekao da sam ciljao na više. Govorio sam upravo o tim vrhovima, jedinim na kojima mogu da živim. Da, samo sam se na uzdignutim položajima dobro osećao. Čak sam i u detaljima svakodnevnog života imao potrebu da budem iznad. Autobus sam voleo više od metroa, otvorene kočije od taksija, terase od zatvorenih mesta. Voleo sam sportske avione u kojima vam glava ostaje napolju, pod vedrim nebom, na brodovima sam većito šetao na gornjim palubama. U planini sam bežao od usečenih dolina ka prevojima i visoravnima; u najmanju ruku, bio sam ravničarski tip čoveka. Da me je sudbina primorala da izaberem neki fizički posao, da budem strugar ili krovopokrivač, izabrao bih krovove i prijateljio se sa vrtoglavicom. Magacini, brodski tru-

povi, prizemlja, pećine, provalije su me užasavale. Imao sam posebnu antipatiju prema speleolozima koji su drsko zauzimali prve stranice novina, a gnušali su mi se njihovi podvizi. Toliko želeli da se dostigne kota minus osamsto, izlagati se opasnosti da vam glava ostane zaglavljena u nekom kamenom tesnacu (sifonu, kako ga te budale zovu!), to mi je delovalo kao podvig perverznh ili traumatizovanih ljudi. U tome je bilo i nečeg zločinačkog. Prirodni balkon na petsto ili šesto metara iznad još vidljivog i svetlošću okupanog mora je, sa druge strane, bio mesto gde sam najbolje disao, posebno ako bih bio sam, visoko iznad ljudskog mravinjaka. Lako sam mogao da shvatim zašto su se propovedi, sudbonosna proročanstva i ognjena čuda dešavala na pristupačnim uzvišicama. Mislim da je nemoguće meditirati u podrumima ili zatvorskim ćelijama (osim ako se ne nalaze u nekoj kuli sa odličnim pogledom); u njima si samo dokon. I razumeo sam onog čoveka koji je, pošto se zavetovao, raščinio jer mu se iz ćelije nije otvarao pogled na široki krajolik, kako je očekivao, već na neki zid. Što se mene tiče, verujte, nikad nisam bio dokon. U svako doba dana, bio sâm sa sobom ili među drugima, peo bih se na uzvišice, gde bih palio vidljive vatre, a radostan pozdrav dizao bi se prema meni. Tako sam, u najmanju ruku, uživao u životu i u vlastitoj besprekornosti. Moja profesija nije trpela zbog ove posvećenosti vrhovima. Ona me je oslobađala svake gorčine prema bližnjem koga sam obavezivao, a da mu nikada ništa nisam dugovao. Ona me je postavila iznad sudije kome sam ja sudio zauzvrat, iznad optuženog kojeg sam primoravao na zahvalnost. Prosudite dobro, dragi gospodine: Živeo sam nekažnjeno.

Nijedna presuda me se nije lično ticala, u sudnici se nisam nalazio na sceni, već negde iznad pozornice, kao

oni bogovi koje s vremena na vreme spuštaju pomoću mašina da bi preokrenuli radnju i dali joj smisao. Na kraju krajeva, živeti iznad, to je još uvek jedini način da vas vidi i pozdravi najveći broj ljudi. Uostalom, neki od mojih dobrih zločinaca pokorili su se istom osećanju kada su ubijali. Čitanje novina, u jednoj situaciji u kojoj su se nalazili, očigledno im je pružalo neku vrstu nesrećne nadoknade. Kao i mnogi drugi, ni oni nisu više podnosili anonimnost i ta nestrpljivost je, delom, mogla da ih odvede do ekstremnog besa. Da bismo se proslavili, dovoljno je samo da ubijemo svog kućepazitelja. Nažalost, takva slava je i kratkotrajna, jer mnogo kućepazitelja i zaslužuje i dobije nož. Samo je zločin stalno u prvom planu, dok se zločinac pojavljuje nakratko, da bi odmah bio zamenjen drugim. Njegovi kratki trijumfi se, definitivno, plaćaju preskupo. Sa druge strane, odbrana naših nesrećnih aspiranata na slavu donosi nam stvarna primanja, ali su ona ostvarena ekonomičnijim sredstvima. To me je podsticalo da radim svim snagama da bi cena koju plaćaju bila što manja: ono što su plaćali, delom su plaćali i za mene. Bes, talenat, osećanja koja sam potrošio lišavali su me, zauzvrat, svakog duga prema njima. Sudije su kažnjavale, optuženi se kajali, a ja, oslobođen svake dužnosti, izuzet od presude i kazne, ja sam vladao, slobodno, u rajskoj svetlosti.

Nije li raj zaista bio baš to, dragi gospodine: živeti život neposredno? Takav je bio moj život. Nikad nisam imao potrebu da učim kako se živi. Što se toga tiče, znao sam sve čim sam se rodio. Postoje ljudi kojima je problem da se zaštite od drugih ili da se makar s njima razumeju. Što se mene tiče, razumevanje je već bilo obostrano. Prislan kada je trebalo, ćutljiv ako je bilo potrebno, sposoban da budem ležeran koliko i ozbiljan, bio sam sve to bez po muke. Zbog svega toga, bio sam veoma popularan i ni-